

pet godina počevši od 1564/5. te koja je uvijek prostorno obuhvaćala drugi dio carstva na što je vlada odgovorila različitim mjerama ovisno o stupnju pogođenosti nekog prostora. Tome nije pogodovalo ni potiskivanje poljoprivrednog stanovništva u korist nomadskog u južnoj Anatoliji koja predstavlja slabost klasične osmanske carske ekologije.

Drugo poglavlje *The little Ice Age crisis* usmjerava se na opis klimatoloških promjena koje je izazvalo malo ledeno doba određujući pritom kako su promjene u klimi utjecale i dovodile do gladi te pobune, odnosno kako je ono utjecalo na društveni i gospodarski život Osmanskog Carstva. Autor ovo drugo razdoblje dijeli u vremenske okvire počevši od kasnog 16. stoljeća do ranih godina u 18. stoljeću demonstrirajući pritom snažnu vezu između klimatskih događaja i pobune. White će u sljedećim zasebnim poglavljima ukazivati na podudaranja prirodnih i društvenih procesa, redovito naglašavajući kako je malo ledeno doba uzrokujući šuš, glad i epidemije bolesti izazvalo i nemire te nasilje diljem Carstva.

Treći dio *Ecological transformation* istražuje dugoročne posljedice ledenog doba s naglaskom kako su nomadske invazije i bijeg u gradove izazvale depopulaciju Otomanskog carstva sve do kraja 18. stoljeća. Ovdje, autor sugerira kako je Bliski istok bio svjedokom krize u okolišu, ali i njegova oporavka. Pokazujući niz faktora koje je uzrokovalo malo ledeno doba, počevši od nereda i depopulacija sela, nesigurnosti u ruralnim područjima i promjenu ravnoteže moći između seljaka i nomada, White pokušava uspostaviti poveznicu između malog ledenog doba i zakašnjelog oživljavanja osmanske poljoprivrede i proizvodnje.

U svojem zaključku, White će još jednom smatrati potrebnim naglasiti vezu između ledenog doba i kriza u Osmanskom Carstvu u želji da opovrgne pretpostavke o osmanskome opadanju te teorije koje navode kako su za krizu s kojom je Carstvo bilo suočeno početkom 17. stoljeća krive stare institucije i porast moći Europe. Konačno, White zaključuje kako ne treba osuđivati Osmanlije ni njihove postupke u tom razdoblju budući da nisu mogli predvidjeti ni utjecati na klimatske promjene. Autor završava u maniri Marka Tulija Cicerona kako treba iz ovakvih događaja izvući poduku za ono što dolazi.

Aleksandra ĐURIĆ

PRO TEMPORE: ČASOPIS STUDENATA POVIJESTI, GODINA VII, BROJ 8-9, 2010.- 2011., 704. STR.

Kada je 11. prosinca 2008. godine po prvi put okupljeno novo uredništvo časopisa studenata povijesti *Pro tempore*, odlučeno je slijediti program kojeg je iznijela tadašnja glavna urednica, a koji je do danas ostao osnova svih brojeva, od onih objavljenih do onih u pripremi. Tako je i najnovije izdanje časopisa *Pro tempore*, dvobroj 8-9, posvećeno dvjema komplementarnim i jednako važnim temama u historiografiji. Po strukturi časopis se može rasporediti na nekoliko rubrika („Gledišta“, „Istraživanja“, „O historiografiji“, „Razno“ i „Osvrti“), dok je u sadržajnom smislu naglasak stavljen na veze hrvatske i svjetske historiografije, suradnju s trinaest zemalja, kako kroz autorske tako i kroz recenzentske doprinose. Tema dvobroja u suštini je isprepletenost „starijeg“ i „mlađeg“, dobro poznatog i u potpunosti novog u hrvatskoj historiografiji: dakle s jedne strane etabliranu tradiciju najvažnijeg francuskog časopisa u historiografiji 20. stoljeća, časopisa *Annales*, te s druge strane još uvijek kod nas manje ustaljeno usmjerenje na poduzetničku povijest i povijest poslovanja. Dvije su teme izravno povezane: program časopisa *Annales d'histoire économique et sociale*, kojeg su osmislili Marc Bloch i Lucien Febvre, uz to što je bio orijentiran na suvremene probleme, a ne tek na

povijest koja prati ili bilježi događanja (franc. *histoire événementielle*), posebno je naglašavao upravo ekonomske probleme. Niti to nije slučajnost: ekonomska kriza koja je zahvatila, uz zakašnjenje, i Francusku odražava se upravo u želji povjesničara da svoju disciplinu približe ljudima, da traže i pronalaze aktualno, pritom stavljajući upravo gospodarstvo u središte istraživanja. Upravo poduzetnička povijest, disciplina koja prati poslovne izvještaje, godišnje statistike, marketinške projekcije i financijske izračune, smatrajući ih vrijednim povijesnim vrelima kojima se objašnjava ljudsko djelovanje, integrirana je u program kojega su povjesničari oko časopisa *Annales*, svaki na svoj način, provodili.

Već se u prijašnjim brojevima časopisa *Pro tempore* mjestimično pojavljuje manje ili više definiran termin „poduzetnička povijest“ koji je izravno preuzet od engleskog izraza *business history*. Ugledni povjesničari poduzetništva Geoffrey Jones i Franco Amatori u najširem su smislu poduzetničku povijest objasnili kao pisanje o „svemu što uključuje poslovanje u prošlosti, od povijesti pojedinih poduzeća do čitavih poslovnih sustava“ (JONES-AMATORI 2003., 1). Prema jednoj često korištenoj definiciji britanskog povjesničara Johna F. Wilsona, cilj poduzetničke povijesti je proučavanje i objašnjavanje ponašanja poduzeća kroz dulji vremenski raspon, pružajući uvid komparativnom analizom izvora u razvoj kapitalizma (WILSON 1995., 1-2). Wilsonova definicija ustvari se nadovezuje na shvaćanje „oca“ poduzetničke povijesti Alfreda D. Chandlera (iako to sam Wilson u svojoj knjizi ne čini u potpunosti na metodološko-teorijskoj razini), koji je povjesničarima skretao pozornost na proces uspona suvremenih poslovnih kompanija i poslovnog sloja unutar društva (CHANDLER 1977., 1). Također u općenitom smislu, poduzetnička se povijest bavi poviješću poslovnih organizacija, poslovnim metodama, odnosima uprave i radništva te utjecajem razvoja poslovanja na društvo (ŠIMETIN ŠEGVIĆ 2007., 136) predstavljajući granu ekonomske historije koja je međutim u svojim počecima vrlo otvoreno pokušala razgraničiti područja istraživanja s obzirom na tu stariju disciplinu. Već iz ukratko izloženih definicija termina *business history* „poduzetnička povijest“, jasno je kako je u užem smislu disciplina, nakon što je utemeljena početkom 20. stoljeća, prilagođena interesima, potrebama ili posebnim prilikama pojedinih nacionalnih historiografija: tako su se postupno provodila istraživanja o odnosu privrednih dinastija i poduzeća, utjecajima globalizacije na poslovanja, razvoju krupnih poduzeća, kartela, i sl. Tako, unatoč tome što je poduzetnička povijest kao grana nastala isključivo u Sjedinjenim Državama, prvo pod okriljem Harvardske Business School i N. S. B. Grasom, a potom i na temeljima Chandlerovih kanonskih djela, proučavanje povijesti poslovanja *sui generis* je značilo i proučavanje kapitalizma, njegova razvoja. Međutim, u današnje vrijeme, moderna povijest poduzetništva ne preže pred širenjem problemskih istraživanja, koja uvelike zahvaćaju u Hrvatskoj i dalje nedovoljno istražena područja, od početaka „kapitalizma“ u sklopu Habsburške Monarhije, do transformacije poslovno-gospodarskog sustava unutar Druge Jugoslavije. Sam Geoffrey Jones upravo u razgovoru objavljenom u časopisu *Pro tempore* najavljuje kako je „došlo vrijeme da se povjesničari poduzetništva pozabave socijalističkim tvrtkama i pitanjem kako su se njihove kulture i prakse prenijele na kapitalističke tvrtke osnovane u tim zemljama devedesetih godina“ (JONES 2010.-2011., 264).

Želeći što jasnije predstaviti temelje na kojima je disciplina nastala, časopis *Pro tempore* donosi i prijevode davno napisanih tekstova N. S. B. Grasa i Jonathana R. T. Hughesa, jer upravo te rasprave vrlo jasno ukazuju na početne probleme i pristupe u njihovom rješavanju. Komplementarna su, i nadasve korisna, gledišta koja nude Dieter Leuthold i Franz Mathis, demonstrirajući u esejima napisanim za časopis kako se na proučavanje povijesti poslovanja gleda unutar njemačke i austrijske historiografije, te koji zadaci predstoje budućim istraživanjima. Kroz te se tekstove iz prve ruke tako saznaje kako je njemačko-austrijska historiografija kritički prilagodila jednu disciplinu vlastitim istraživačkim pitanjima, te kako je organizirano sustavno proučavanje poslovnih i poduzetničkih aspekata gospodarske povijesti. Na te se tekstove nadovezuje rasprava Tomislava Brandolice „Poduzetnička historija i hrvatska historiografija nakon 1945.“, koji je ukratko pokušao ocrtati dodire hrvatske historiografije s poduzetničkom poviješću. Iako ih nije bilo mnogo niti se radilo o kakvoj

„školi“ ili skupini istraživača, pioniri poput Mire Kolar-Dimitrijević ili Dragutina Feletara istaknuti su u toj raspravi upravo kao ekonomski povjesničari koji su pažnju obratili i aspektima povijesti poduzetništva. Prilagođavajući neke strane modele periodizacije i klasifikacije istraživanja gospodarstva i poduzetništva (R. W. Hartwell, D. Nelson), Brandolica ukazuje u kojoj mjeri je moguće pronaći karakteristične teme, metode i pristupe povijesti poslovanja unutar hrvatske historiografije, te kako se ti pionirski radovi mogu sistematizirati. U koliko je mjeri pokret povjesničara oko časopisa *Annales* utjecao na popularizaciju gospodarske povijesti, ali i na razvoj njezine teorije, pokazuju članci koji slijede: Carlos Antonio Aguirre Rojas, Cheng-chung Lai i Radoslav Zaradić ukazuju na pojedine aspekte teorija Fernanda Braudela i dr., njihovu kritičku recepciju i današnju primjenu u povijesnoj znanosti. Radi se dakako o tek nekim primjerima među brojnim, budući da pokret *Annales* predstavlja jednu od najdugotrajnijih škola u historiografiji, koja je uspjela neprestanom „regeneracijom“ teza i pristupa desetljećima predstavljati vrh moderne historiografije.

Na rubriku „Gledišta“ nadovezuju se konkretni primjeri primjene poduzetničke povijesti u proučavanju prošlosti, bilo da se radi o pojedinačnim tvrtkama čiji je razvoj bio nužno vezan i uz napredak određene državne zajednice unutar koje su funkcionirali (Habsburška Monarhija, Sjedinjene Američke Država, Japan), njihovim upravnim ili tržišnim strategijama, cjelokupnim sustavima unutar određenih grana industrije (u ovom slučaju glazbena i filmska industrija) ili pak o sloju poduzetnika u antičkom Iliriku. Tako se preko isječaka tema koje povijest poslovanja obuhvaća pokazuje koliko je disciplina široka, unutar kojih se primjera pronalazi i kroz koje ju je pristupe moguće promatrati.

Dok o poduzetničkoj povijesti za časopis kroz razgovor govore Geoffrey Jones i Mira Kolar, predstavljajući na neki način i različite stupnjeve – Jones s pozicije američke tradicije poduzetničke povijesti koja je desetljećima duga i doživjela brojne razvojne faze, a Kolar s pozicije hrvatske gospodarske povijesti, koja je povremeno obraćala pažnju na pojedine fenomene koji danas spadaju u širi areal poduzetničke povijesti. Upravo razgovori sa stranim povjesničarima pokazali su se i kao sjajan kritički modul za produbljanje druge „historiografske teme“ broja – historiografije povjesničara okupljenih oko časopisa *Annales*. Uvod Drage Roksandića čitatelje upozna je kako s tim još uvijek neuobičajenim pristupom – velikom broju intervjua koji su kritički usmjereni na nekoliko tema, cjelina, tako i na općenitu recepciju i značenje škole Analā. Potom slijede razgovori s Peterom Burkeom, Rogerom Chartierom, Carlom Ginzburgom, Lynn Hunt, Patrickom Huttonom, Nenadom Ivićem, Jacquesom Le Goffom, Emmanuelom Le Roy Laduriem, Ottom Gerhardom Oexleom, Jacquesom Revelom, Jean-Claudeom Schmittom, Walterom P. Simmonsom i Andréom Burguièream, koji je 26. travnja 2010. godine nazočio i održao uvodno izlaganje na znanstvenom skupu „*Annales* u perspektivi: ciljevi i postignuća“ (skup su organizirali zajednički Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta i uredništvo časopisa *Pro tempore*). Na ukupno više od pedeset stranica časopisa tako je otvoren tek dio pitanja koja su se uredništvu časopisa nametala tijekom dugotrajnog istraživanja tradicije pokreta *Annales*. U sklopu te rubrike razgovorima su priložene i prigodne obljetnice (65. godišnjica smrti Marca Blocha i 100. obljetnica rođenja Roberta S. Lopeza), nekrolog Pierrea Chaunua, jednog od najvažnijih protagonista pokreta *Annales* te prikazi djela Marca Blocha, Marca Ferroa i Henrija Pirennea. Knjiga Andréa Burguièrea *The Annales School: An Intellectual History* (2009.) u opsežnoj je ocjeni za časopis *Pro tempore* kritički prikazala i Mirjana Gross. Cjelina je na određen način zaokružena priloženom bibliografijom knjiga i članaka povjesničara oko časopisa *Annales* objavljenih na hrvatskom jeziku.

S novim časopisom *Pro tempore*, brojem 8-9, uvedena je i nova rubrika – „O historiografiji“. Ta rubrika objedinjuje tekstove s područja povijesti historiografije, te obljetnice i nekrologe (dakle, prijašnje rubrike „*L'Esprit de L'histoire*“ i „Anniversaria et necrologia“). Potrebno je posebno istaknuti uvodnik rubrici koji je napisao Georg G. Iggers, dugogodišnji profesor i emeritus na Sveučilištu u Buffalu, te razgovor s Iggersom odmah u nastavku teksta. U kratkim crtama Iggers je opisao

kretanja u suvremenoj historiografiji, posebno se dakako osvrćući na pokret *Annales*, na britanski časopis *Past & Present*, tendencije američke nove historije tijekom 1970-ih godina, kao i na najnovije razdoblje, postmoderne, poststrukturalističke, subalterne pristupe i lingvistički obrat, koje kritički vrednuje. Posljednje dvije rubrike časopisa čine „Ocjene“ te „Razno“ – tekstovi Duje Jakočevića i Silvestra Milete koji ne prate teme broja časopisa.

Kroz čitav koncept dvobroja uredništvo časopisa *Pro tempore* nastojalo je predstaviti što cjelovitije dvije međusobno povezane i isprepletene cjeline. U vremenu u kojemu je primjetan porast interesa prema temama iz gospodarske povijesti, nastojanja časopisa *Ekonomska i ekohistorija* da se suvremeni pristupi u historiografiji postupno etabliraju pružaju i kod nas neizmjeran poticaj i drugim časopisima, kao što je *Pro tempore*. Na taj način oba spomenuta časopisa kroče novim putovima, predstavljajući problemski orijentirani teorijski koncept, koji u hrvatskoj historiografiji nastoji nadograditi postojeće vrednote. Njihova je zadaća povezati postojeće i novo, otkriti, razotkriti, povezati i usmjeriti.

Filip ŠIMETIN ŠEGVIĆ

VIRJE NA RAZMEĐU STOLJEĆA – ZBORNİK 6, VIRJE 2012., 198 STR.

Nakon gotovo 20 godina nastavljen je nakladnički projekt u *Virju* i objavljen je novi, šesti po redu, zbornik iz serije *Virje na razmeđu stoljeća*. Prvih pet zbornika izdano je u razdoblju od 1981. do 1993. godine. U tom je razdoblju u zbornicima objavljeno mnoštvo tema o prošlosti *Virja* i Podravine. U zbornicima se javljalo niz autora od kojih su neki bili stalni suradnici: Martin Matišin, Josip Ljubić, Ivica Tišljar, Miroslav Dolenc – Dravski, Gustav Kuzmić, Stjepan Krčmar, Martin Mihaldinec, Magica Matonićkin, Petar Petrićec, Marijan Puškaš i drugi. Navedeni su činili i redakcijski odbor zbornika.

U prvih pet zbornika objavljeno je 15-ak tema iz gospodarske povijesti pa ova izdanja možemo smatrati vrijednom literaturom za istraživače s toga područja. Tema iz gospodarske povijesti ne nedostaje ni u novome izdanju zbornika. U virovskim je zbornicima objavljeno i nekoliko ekohistorijskih tema, posebno u izdanjima iz 1984. i 1987. godine kada su objavljeni tekstovi o životinjom svijetu u Podravini. U tim je tekstovima stručno prezentirana većina faune koja obitava na ovim prostorima (ribe, vodozemci, gmazovi, ptice i sisavci te beskralješnjaci). Nijedne takve teme, nažalost, nema u ovome zborniku.

Urednici ovoga novog šestog zbornika su prof. dr. sc. Dragutin Feletar i mr. sc. Dražen Podravec. Urednički odbor čine Mirko Perok (predsjednik), Dražen Podravec, Hrvoje Petrić, Dragutin Feletar, Marica Cik Adaković i Kristina Filipović (tajnica). Nakladnik je Općina *Virje*, a sunakladnik Družba Braća hrvatskoga Zmaja, Zmajski stol Križevci. Zbornik je tiskan u Zagrebu u listopadu 2012. godine.

Prvi tekst u zborniku je rad Hrvoja Petrića pod naslovom *Prvi spomen imena Virje – 1552. godine* (str. 9-12). Petrić korištenjem povijesnih izvora osmanske provenijencije, koji su još uvijek slabo zastupljeni u hrvatskoj historiografiji, smješta dataciju prvog spomena imena *Virje* u 1552. godinu za razliku od dosadašnjih saznanja o 1603. godini kao godini prvog spomena *Virja*. Također zaključuje kako su u to vrijeme *Prodavić* i *Virje* bili sinonimi. Robert Čimin, mladi arheolog, kustos koprivničkog muzeja i rođeni *Virovec* u svojem tekstu *Nove spoznaje o virovskoj srednjovjekovnoj crkvi sv. Martina* (str. 13-23) donosi rezultate četverogodišnjih arheoloških istraživanja na lokalitetu župne crkve u *Virju* koja se pod ingerencijom Muzeja grada Koprivnice sustavno provode od 2009.

Ekonomska i ekohistorija
Economic- and Ecohistory

Časopis za gospodarsku povijest i povijest okoliša

Journal for Economic History and Environmental History

Volumen IX. / Broj 9
Zagreb - Samobor 2013.
ISSN 1845-5867
UDK 33 + 9 + 504.3

Nakladnici / Publishers:

Društvo za hrvatsku ekonomsku povijest i ekohistoriju
Society for Croatian Economic History and Environmental History
Ivana Lučića 3, HR - 10000 Zagreb
tel.: +385/1/61-20-148, fax: +385/1/61-56-879
sites.google.com/site/ekoekohist/

Izdavačka kuća Meridijani
p.p. 132, 10430 Samobor
tel.: 01/33-62-367, faks: 01/33-60-321
e-mail: meridijani@meridijani.com
www.meridijani.com

Sunakladnici / Co-publishers:

Međunarodni istraživački projekti: »Triplex Confinium - Hrvatska višegraničja u euromediterranskom kontekstu« (voditelj prof. dr. sc. Drago Roksandić) i Triplex Confinium - »Hrvatska riječna višegraničja« (voditeljica: prof. dr. Nataša Štefanec) Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Glavni i odgovorni urednik / Editor-in-chief:

Hrvoje Petrić

Uredništvo / Editorial Staff:

Dragutin Feletar, Željko Holjevac, Mira Kolar-Dimitrijević, Dubravka Mlinarić, Nenad Moačanin, Hrvoje Petrić, Drago Roksandić, Mirela Slukan Altić, Ivica Šute

Međunarodno uredničko vijeće / International Editorial Board:

Drago Roksandić - predsjednik (*Zagreb*), Daniel Barić (*Le Havre-Pariz, Francuska*), Slaven Bertoša (*Pula*), Zrinka Blažević (*Zagreb*), Tatjana Buklijaš (*Cambridge, UK*), Goran Đurđević (*Zadar*), Josip Faričić (*Zadar*), Borna Fürst Bjeliš (*Zagreb*), Boris Golec (*Ljubljana, Slovenija*), Hrvoje Gračanin (*Zagreb*), Paul Hirt (*Tempe, SAD*), Andrej Hozjan (*Maribor, Slovenija*), Halil İnalçik (*Ankara, Turska*), Egidio Ivetic (*Padova, Italija*), Silvije Jerčinović (*Križevci*), Karl Kaser (*Graz, Austrija*), Isao Koshimura (*Tokio, Japan*), Marino Manin (*Zagreb*), Christof Mauch (*München, Njemačka*), Kristina Milković (*Zagreb*), Ivan Mirnik (*Zagreb*), Mirjana Morosini Dominick (*Washington D.C., SAD*), Géza Pálffy (*Budimpešta, Mađarska*), Daniel Patafta (*Zagreb*), Hrvoje Petrić (*Zagreb*), Lajos Rácz (*Szeged, Mađarska*), Gordan Ravančić (*Zagreb*), Marko Šarić (*Zagreb*), Mladen Tomorad (*Zagreb*), Jaroslav Vencalek (*Ostrava, Češka*), Milan Vrbanus (*Slavonski Brod, Zagreb*), Frank Zelko (*Burlington, VT, SAD*), Zlata Živaković Kerže (*Osijek*), Ivana Žebec Šilj (*Zagreb*)

Prijelom / Layout:

Saša Bogadi

Za nakladnike / Journal directors:

Petra Somek, Hrvoje Petrić

ISSN 1849-0190 (Online)

ISSN 1845-5867 (Tisak)

Tisak / Print by:

Bogadigrafika, Koprivnica 2013.

Adresa uredništva / Mailing adress:

Hrvoje Petrić (urednik)
Odsjek za povijest, Filozofski fakultet
Ivana Lučića 3, HR-10000 Zagreb
e-mail: h.petric@ffzg.hr
ili Vinka Vošickog 5, HR-48000 Koprivnica

Tiskano uz potporu Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa RH i Koprivničko-križevačke županije

Na naslovnici / Cover:

Mlin na rijeci Muri kod Kotoribe (zbirka D. Feletara)